

De Heerlijkheid

Periodiek van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout

In dit nummer

Theater de Bussel

is niet meer weg te denken

De Katholieke Illustratie

door de jaren heen

Oosterhoutse straatnamen

de bochtige wegen van de Baronie

Corona legt heemkundekring stil

BEGIN MAART liep het bestuur van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout nog over van plannen en ideeën voor dit jaar. Totdat het corona-virus roet in het eten gooide. Geplande exposities en lezingen gingen niet meer door, ons Trefpunt werd verboden terrein en alle plannen voor de Nationale Bevrijdingsdag konden in de prullenmand. Nu we een paar maanden verder zijn en het aantal corona-gevallen lijkt af te nemen, mogen we weer naar het Trefpunt, maar niet met meer dan drie personen tegelijk (één persoon per 10 m² adviseert het RIVM). Dat betekent ook dat we op dinsdag- en donderdagmorgen geen bezoek kunnen ontvangen in het Trefpunt. De cafézaal van het speelgoedmuseum, waar we normaal gesproken onze lezingen houden, is eveneens taboe. Daar mogen maximaal vijftien personen aanwezig zijn, dus helaas: te weinig voor onze meestal goed bezochte lezingen. Totdat er een vaccin tegen het corona-virus is gevonden, zijn wij met handen en voeten gebonden aan de voorschriften van het RIVM. Maar heeft u vragen of wilt u informatie over de heemkundekring

dan kunt u ons vanzelfsprekend via ons e-mailadres hkoosterhout@gmail.com benaderen. Wij hopen dat u begrip heeft voor de huidige situatie.

Binnenkort beginnen de lezingen weer, want vanaf 1 juli zijn samenkomsten van honderd personen weer toegestaan. We kijken dan uit naar de zaal van De Schelleboom, die groot genoeg is om een dergelijk gezelschap te ontvangen. U hoort hier te zijner tijd meer over. Voorlopig moet u het nog even doen met De Heerlijkheid, want die gaat gelukkig gewoon door. Op de nieuwe vormgeving van het vorige nummer zijn veel reacties gekomen. Gelukkig was het merendeel zeer positief en waren de lezers blij met de heldere en duidelijke indeling. Wel werd er door nogal wat mensen opgemerkt dat het lettercorps 'wat aan de grote kant' was. Dat vonden wij zelf bij nader inzien ook, dus zijn we daarmee aan de slag gegaan; het corps is nu een puntje kleiner, waardoor er meer tekst op de pagina's kan en er nóg meer te lezen valt. Houd ons alstublieft op de hoogte van uw bevindingen. Daar kunnen we alleen maar ons voordeel mee doen. Maar voor nu wens ik u vooral weer veel leesplezier toe.

Namens de redactie, Paula Pols

Foto voorpagina

De kruising van de Bakkerstraat en de Bosstraat in 1969. Links is café Den Bal zichtbaar. Recht vooruit staat koekfabriek De Hoog in de Torenstraat, waarvan de schoorsteen nog juist te zien is. Rechts, met de voordeur op de hoek, het huis van de familie De Vries, waarnaast het kruideniers-winkeltje van Piet van Oosterhout stond.

FOTO COLLECTIE COR HUIJBEN

(ADVERTENTIE)

JAAR 2019

services service

UW ADRES VOOR HET HUREN VAN SERVICES, BESTEK EN GLASWERK.

CONTACT: 06 54 99 10 13 | SERVICE@METMESENVORK.NL

 METMESENVORK.NL

Oosterhout ruim
vertegenwoordigd in
Katholieke Illustratie **8**

Trouwen
met of zonder
toestemming **14**

Op de koffie bij... Jan Poppelaars: met de
Oosterhoutse Nachtegalen de wereld rond **18**

En verder:

Theater de Bussel	4	Het café van Jan de Hoogh ..	23
Wie Wat Waar!?	17	Wijsneus	24
Expositie over sport	21	Oosterhoutse straatnamen..	26
De familie Van der Meer de Walcheren (2)	22	Uit de Oude Doos	33
		Colofon en informatie	34

De Bussel is niet meer weg

Door Marilou Nillisen (BHIC)

ZEKER IS HET MOOI als Oosterhout zijn eigen cultureel centrum krijgt, maar moet dat nu net aan het Waterloopleintje? In die mooie tuin, met het theehuisje, de muziekkoepele en die oude bomen? En toch komt precies op die locatie de nieuwbouw van Cultureel Centrum De Bussel, maar de sfeervolle geschiedenis van die plek wordt niet verloochend. Inmiddels zit De Bussel diepgeworteld in de Oosterhoutse gemeenschap. Een eigen schouwburg in Oosterhout?

Halverwege de jaren zestig gaat voorzichtig het eerste proefballonnetje op. Gaandeweg worden bestaande plannen aangepast tot een cultureel maatschappelijk centrum.

Beslissing

Veel werkgroepen, enquêtes en gewijzigde plannen later valt in 1980 de definitieve beslissing voor een cultureel centrum, in combinatie met een centrale bibliotheek. Na alle commotie of een dergelijk centrum wel

Het gebied tussen het Waterlooplein en de Torenstraat in 1983. Rechts op de foto is de bouw al begonnen.

FOTO COLLECTIE HKO

te denken uit Oosterhout

De 'eerste' Bussel, rond 1984, met de stenen boom in de gevel.

FOTO COLLECTIE HKO

haalbaar is voor Oosterhout, met een veelbesproken locatie als kers op de hele discussie, is één ding duidelijk: De Bussel moet als een huiskamer worden voor alle inwoners van Oosterhout. De naam De Bussel verwijst naar de bossen takken, het hout dat vroeger op die plek wordt gesprokkeld. Busselen is bovendien synoniem voor samenvoegen, en zo lijkt alles op z'n plek te vallen. Op 3 februari 1984 slaat Dries van Agt, Commissaris van de Koningin van Noord-Brabant, de eerste paal in de grond en begint de bouw.

Nog voordat de deuren opengaan, is meer dan de helft van de kaarten voor de voorstellingen van het eerste seizoen al verkocht. Het theater heeft

op dat moment in totaal 485 plaatsen. Dat eerste jaar trekt De Bussel 50.000 bezoekers. Onder anderen Youp van 't Hek, Tineke Schouten en Urbanus staan op de planken. Twee seizoenen later is duidelijk dat de zaal te klein is. Begin 1989 gaat de uitbreiding van start.

Gereneveerd

Bijna een kwart eeuw later blijkt het oorspronkelijke gebouw niet meer te voldoen aan de eisen van de eenentwintigste eeuw. Daarom wordt Theater de Bussel in 2014 en 2015 volledig gereneveerd en uitgebreid richting Torenp plein en Basiliekplein. In oktober 2015 opent het

THEATER DE BUSSEL

vernieuwde gebouw zijn deuren. Behalve Theater de Bussel en bibliotheek Theek 5 wordt ook de VVV hier gehuisvest. Het gebouw heeft architectonische kenmerken die ervoor zorgen dat de bezoekers letterlijk en figuurlijk stilstaan bij dit gebouw. Drie stalen bomen in de foyer verwijzen naar de oude bomen die ooit plaats moesten maken voor het gebouw. De muur van de oude gevel, waar de stenen boom op staat, is nog gedeeltelijk te zien in het kantoor van het theater: de historie is voelbaar, ook al voldoet het gebouw aan de modernste eisen. Daarmee is De Bussel inclusief Theek 5 een ontmoetings- punt geworden waar je makkelijk binnenloopt, voorstellingen of tentoonstellingen bezoekt, of een kop koffie drinkt in het leescafé van de bibliotheek. En dat wordt opgemerkt, want de bieb wordt in 2017 genomineerd voor de titel ‘beste bibliotheek van Nederland’.

In 2015 wordt het vernieuwde Theater de Bussel geopend, inclusief Theek 5 en VVV.

FOTO COLLECTIE HKO

Geschiedenis van De Bussel in 'n notendop

IN DE JAREN ZESTIG van de vorige eeuw wordt er in Oosterhout al gesproken over de noodzaak van een schouwburg in de stad. In 1967 komt er een cultureel maatschappelijk centrum, omdat veel verenigingen en instellingen hier behoefte aan hebben.

Op 2 december 1980 valt het jawoord voor een cultureel centrum samen met een centrale bibliotheek. De locatie valt minder in de smaak, namelijk aan het Waterlooplein waar oude bomen staan en een theehuis. Het verlies van de bomen probeert men te compenseren door de naam De Bussel te kiezen en een stenen boom te laten maken in de gevel van het gebouw. Vroeger was er op die plek een bos waar men hout sprokkelde in schoven of bussels. De Oosterhoutse kunstenaar Bas de Groot ontwierp de boom in de gevel met verschillend gekleurde bakstenen.

Op 19 september 1984 was het dan zover: De Bussel werd geopend door Dries van Agt, die toen Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant was.

Na een aantal jaren bleek dat de zaal te klein was en in 1989 kwam er een uitbreiding waardoor het meer een theater werd dan een cultureel centrum.

In de periode 2014-2015 kwam er een renovatie en uitbreiding richting Torenplein en Basiliëklein. De bibliotheek werd Theek 5 en ook de VVV vestigde zich in het gebouw. Door een grotere kleine zaal is er ook een filmtheater gekomen en houdt Theek 5 hier lezingen. De muur met de boom is nog gedeeltelijk te zien in het kantoor van het gebouw.

Oosterhout in de Katholieke

Door Nico Bekers

OOSTERHOUT en zijn kerkdorpen zijn nogal eens afgebeeld in de *Katholieke Illustratie* en in *De Prins*. De *Katholieke Illustratie* was een katholiek blad en *De Prins* was haar protestantse tegenhanger. In beide bladen staan vooral religieuze zaken afgebeeld: kerken, missie-optochten, priesters en kapelaans. Maar ook andere zaken als De Slotbosse Toren en De Heilige Eik om er een paar te noemen. Ik heb alle knipsels (die ik kende) op jaartal gerangschikt en vermeld. Meestal zijn het kleine artikeltjes, maar er zijn ook artikelen die bestaan uit een of meerdere pagina's.

'Huisvriend'

Ach ja, de *Katholieke Illustratie*. Voor vele generaties katholieken was het blad inderdaad een 'huisvriend'. Begonnen als zondagsblad (want op zondag moest er worden gelezen), en dan vooral bedoeld voor de meer belesen katholiek, groeide het uit tot een heus familieblad met een maximale oplage van 150.000, met de fameuze fotorubriek *Van het rijke Roomsche Leven*. Geen jubilerende kapelaan of hij is in de *Katholieke Illustratie* geportretteerd. Verder vooral feuilletons die zich doorgaans in verre onbekende oorden afspeelden.

En dan was er voor de jeugd nog de *Okki*, onze *Kleine Katholieke Illustratie*, met van die inzichtelijke tekeningen van diersoorten. De *Katholieke Illustratie* was een Nederlands geïllustreerd weekblad. Het was gedurende 101 jaar (1867-1967) een veelgelezen en alleen daardoor al invloedrijk familieblad en in de hoogtijdagen van de zogeheten verzuiling (tussen 1910 en 1960) een van de grootste

Omslag *Katholieke Illustratie* uit 1868.

tijdschriften van Nederland. Het blad is van 2 april 1942 tot 30 mei 1946 niet verschenen. Het blad werd vanaf 1910 weer gedrukt in Haarlem, bij de katholieke drukkerij De Spaarnestad. Er werden ook extra nummers gepubliceerd onder

Wielercriterium der Warande, het draaien der rondjes voor profs en onafhankelijken (1938).

Illustratie en in De Prins

Jubileumnummer Katholieke Illustratie 1966.

de titel *Katholieke Illustratie: zondags-lektuur voor het katholieke Nederlandsche volk: kerstnummer*.

De eerste hoofdredacteurs waren H.A. Banning en J.W. Thompson, van wie de laatste ook

Enkele illustraties van Bernard Reith.

oprichter en eerste hoofdredacteur zou worden van het grote katholieke dagblad *De Maasbode*. Nog in de jaren '50-'60 bezat het blad een ruime redactionele staf en bood het, naast een aantal vaste rubrieken, kwalitatief goede journalistieke artikelen en fotoreportages. Het doel was om door middel van ontspanningslectuur kennis en kunstzinnige ontwikkeling bij de lezers te bevorderen.

Enkele medewerkers van het blad waren dichter en vertaler Willem ter Berge, de romanciers Jan Willem Hofstra en Rogier van Aerde, sportverslaggever Jan Cottaar, alsmede de zeer bekwame illustratoren Frans Lammers en Bernard Reith. Lammers werd onder meer bekend als omslagtekenaar van de jeugdboekenserie *Pim Pandoer*. Reith schreef en tekende niet alleen eerst voor de jeugd de avonturen van het aapje Monki, maar verzorgde daarna ook jarenlang een kunsthistorische en kunstkritische serie *Uit de schatkamers van de beeldende kunst*, waarin bekende schilders en schilderijen met grote deskundigheid werden besproken.

Geschrap

In de jaren zestig fuseerde De Spaarnestad, ook uitgever van bladen als *Panorama* en *Libelle*, met De Geïllustreerde Pers te Amsterdam, die onder meer het damesblad *Margriet* en het familieweekblad *Revue* uitgaf. Het katholieke karakter van de *Katholieke Illustratie* was al op de achtergrond geraakt en begin 1968 werd het 'katholieke' uit de titel geschrap. In 1968 werd het blad opgeheven; het had toen nog 108.000 abonnees.

Er werd een poging ondernomen om het blad samen met het noodlijdende *Revue* samen te voegen tot een nieuw gezinsblad, *Nieuwe Revue*

KATHOLIEKE ILLUSTRATIE

geheten. Het als minimum gestelde aantal abonnees van 200.000 werd gehaald en de *Nieuwe Revue* was uit de gevarenzone. Een verandering van koers leidde tot het vertrek van achtereenvolgens Welling en zijn opvolger Jaap Velt. Diens opvolger schiep uiteindelijk een totaal ander blad, van meer populaire aard en minder niveau, dat weldra elk spoor van de oude *Katholieke Illustratie* miste. Vanaf 1957 was het voorblad in kleur en stonden er ook gekleurde foto's in. Voor 1900 stonden er nog niet zoveel foto's in. Het waren voornamelijk prenten en af en toe nostalgische sepia-foto's. Het is een lust voor het oog om die oude *Katholieke Illustraties* nog eens door te bladeren.

De Erfgename van Duivenvoorde verscheen in 1877 in de *Katholieke Illustratie*. Het verhaalt over de Slotbosse Toren en Willem van Duivenvoorde. Het verscheen in twintig delen met prenten. In 1911 is het als boek verschenen, maar zonder illustraties. De schrijver was J.A. Vesters.

De Prins der Geïllustreerde Bladen, kortweg De Prins

Het Nederlands tijdschrift *De Prins der Geïllustreerde Bladen* werd uitgegeven tussen 1901 en 1948. In het tijdschrift stonden veel foto's, recensies en vervolgverhalen (o.a. van Arthur Conan Doyle). Ook stonden er personalia en overlijdensberichten van belangrijke personen in. Het blad werd uitgegeven door Uitgeverij N.J. Boon te Amsterdam. Uitgever/directeur was N.J. Boon. Je zou dit blad de protestantse tegenhanger van *De Katholieke Illustratie* kunnen noemen. Verschillende artikelen en

foto's verschenen ongewijzigd in zowel *De Prins* als *De Katholieke Illustratie*. Er verschenen nog een paar bladen met daarin o.a. informatie over Oosterhout. *De Nederlandsche Illustratie* verscheen van december 1891 tot juni 1942. Uitgever was Van Ditmar te Utrecht. Het formaat was net als *De Prins* en *de Katholieke Illustratie* 38 cm. *Geïllustreerd Zondagsblad*, *Het Leven*, *Buiten*, *Panorama* en *De Week* waren enkele bladen waarin foto's en artikelen over Oosterhout verschenen.

Overzicht van bladen met artikelen over Oosterhout

Katholieke Illustratie

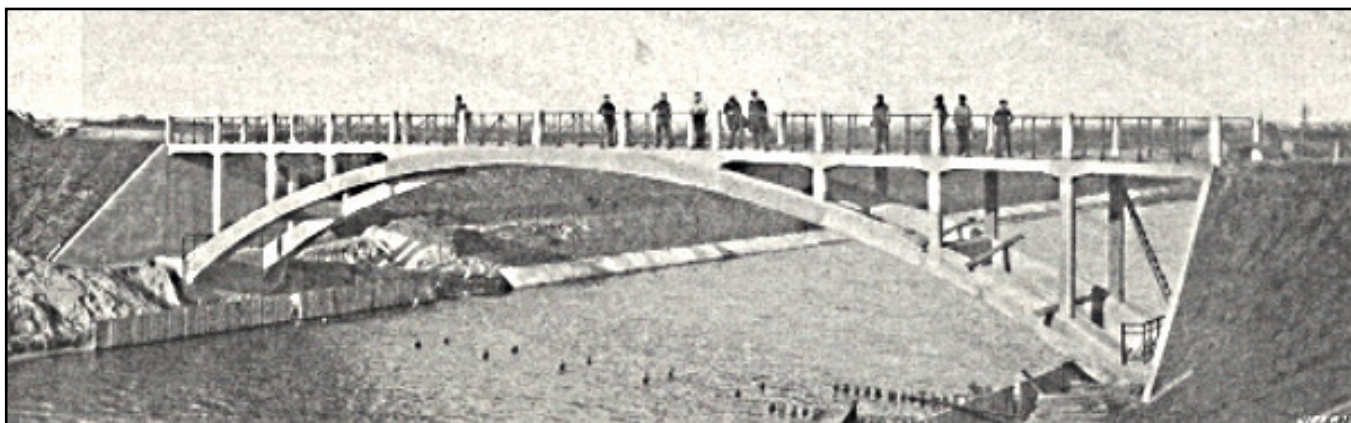
1877 De Erfgename van Duivenvoorde
 1882 Heilig Hartkerk
 1904 St. Catharinadal
 1904 Landbouwtentoonstelling Oosterhout
 1905 Jhr. J.B.D. Berch van Heemstede lid Tweede Kamer uit Oosterhout
 1907 Abdij Solesmes
 1908 Jamin Rotterdam
 1909 Gouden bruiloft Tempelaars
 1909 Vergadering middenstandsenquêteurs Ch. Frencken
 1909 J. van de Bergh
 1909 W.A. Fick
 1909 G. van Ham gouden bruiloft
 1909 Marinus de Jong
 1909 Oosterhoutse Toren
 1911 G. van Ham oudste inwoner van Oosterhout
 1911 De St. Paulusabdij in Oosterhout
 1914 Personeel S. Fick
 1914 Gouden bruiloft G. Kops Willems
 1914 60-Jarig bestaan St. Vincentiusvereniging
 1915 't Goorke 100 jaar Jos de Kanter
 1915 Oosterhout sluisenarbeid
 1915 Elisabeth-processie
 1916 Pater Wolters
 1916 Zuster Ligvoet
 1916 Koningin Wilhelmina bezoekt troepen omgeving Oosterhout
 1919 Wilhelminakanaal geopend
 1919 Mr. Smits overleden
 1920 Eucharistische Kruistocht Oosterhout
 1921 P.C. Fick wethouder
 1921 Charles Frencken toneelstuk Pilatus
 1921 Charles Frencken voorzitter Nederlandse R.K. Middenstandsbond
 1921 Een opera uitgevoerd door Pilatus
 1922 Frederick van Eeden in Oosterhout gedoopt
 1922 Dorst missie-ijver
 1923 Praalwagen Oranje Trouw, jubileumfeesten
 1923 Waterleiding Oosterhout Seppe
 1923 Gezusters De Vos
 1923 Jubileumfeesten koningin Wilhelmina
 1924 Plan voor kapelletje St. Paulusabdij
 1924 Oosteind nieuwe school en patronaat
 1924 Den Hout pastoor Breughel
 1924 Den Hout Heilig Hart-monument onthuld

De Paterskerk of Heilig Hartkerk (1882).

1924 Verberne, officier van gezondheid, ingetreden in Paulusabdij
 1924 Missieweek te Oosterhout stand der paters Capucijnen
 1925 Oosterhout Den Hout muntvondsten
 1925 100 Jaar Koninklijke Harmonie
 1925 Heer de Greef 50 jaar priester
 1925 Kerk Onze Lieve Vrouw van Goede Raad
 1925 Gilde St. Sebastiaan W. Learbuch
 1925 De heer Roovers gouden dienstjubilé bij Verschure margarinefabrieken
 1926 Oosteind landgezicht
 1926 Gemeentehuis Oosterhout
 1927 Oosteind jubileum deken Laane
 1927 Dorst boomplantdag
 1927 Onthulling Heilig Hart beeld Oosteind
 1927 Kerk te Waalwijk architect Dom Bellot
 1928 Baron van Oldeneel tot Oldenzeel
 1928 Abt Dom Jean Puniet de Parry bedevaart Dokkum
 1928 Albert Verschuuren schilderij Philips de Goede
 1928 Eucharistische kruistocht te Oosterhout ingezegend door Mgr. Van Oers
 1929 Stadhuizen o.a. Oosterhout

KATHOLIEKE ILLUSTRATIE

De boogbrug in Oosterhout is nog niet geopend. De brug heeft een lengte van 43,40 meter en is 3,50 meter breed (1920).

- 1930 Broeder François Mes
- 1930 Tabaksverwerkersbond 25 jaar
- 1930 Vredig liggend klooster
- 1930 Beeld Johannes de Doper gemaakt door Albert Verschuuren
- 1930 Gouden jubileum Zuider Stoom Maatschappij
- 1930 Gymnasium der Augustijnen te Eindhoven ontwerp Dom Bellot
- 1931 Patronatendag Oosteind
- 1931 Toneelvereniging Oosteind viert feest bij 12½ jaar bestaan
- 1931 Heer Paardekooper is 50 jaar werkzaam bij het r.-k. bijzonder onderwijs
- 1931 Vier geslachten familie Van Rijen
- 1931 Vier geslachten Hessels Oosterhout
- 1932 Gouden echtpaar Koumans Essers
- 1932 Dorst Heilig Hart monument onthuld
- 1932 Katholieke Middenstandsvereniging eerste lustrum
- 1932 Schutterij St. Joris Oosterhout
- 1933 Egmond en de Paulusabdij
- 1934 Oosterhout door Sinninghe Steenbergem
- 1934 Verberne eerst officier, later ingetreden in Paulusabdij
- 1934 Schilder Albert Verschuuren
- 1934 Kerstnummer Norbertinessen klooster St. Catharinadal
- 1935 Pastoor A. de Ronde viert gouden priesterfeest
- 1935 Hoofd van der Wouw viert zilveren onderwijzersjubileum te Dorst
- 1935 Willibrordus herdenking te Oosterhout
- 1935 Oosterhout voetbalterrein SCO geopend
- 1935 Dom Puniet de Parry abt Paulusabdij
- 1936 Foto's uit Oosterhout
- 1937 Een eeuw Benedictijner leven
- 1937 Schoonheid in Oosterhout
- 1938 Oefenwedstrijd (voetbal) te Oosterhout
- 1938 De Warande criterium
- 1938 Stil en genoeglijk Oosterhout
- 1939 Hildebrand en Mooie Keetje
- 1939 Benedictijner Abdij Willibrordherdenking te Oosterhout in Paulusabdij
- 1940 Schilderij van François Mes
- 1941 Nieuwe abt Paulusabdij Dom Mähler
- 1941 Dom Jean Puniet de Parry gestorven
- 1947 Oosterhoutse Nachtegalen
- 1950 Frère Jean Marie schilderde koningin Juliana
- 1950 Abdij Egmond heeft nieuwe abt Dom Mähler op bezoek
- 1950 De Zwarte Madonna geschilderd door C. Stefanoff, die in Oosterhout woonde
- 1953 Lieve Vrouwe kerk Bussum schilderijen van François Mes
- 1954 Abdij Slangenburg heeft nieuwe abt. Dom Mähler is hierbij aanwezig
- 1959 Pater Rahder in kerstnummer met schilderij
- 1960 François Mes in St. Michielsgestel schilderij van Maria
- 1961 Frère Jean Marie restaureert schilderijen
- 1963 Pieter van der Meer de Walcheren in Rome

De Prins

- 1909 Gijsbertus van Ham
- 1909 Marinus de Jong 19 jaar
- 1910 Boogbrug Oosterhout
- 1910 Slotbosse Toren
- 1911 Gijsbertus van Ham oudste inwoner ?
- 1913 Ph. Kooperberg Rijksverzekeringen Oosterhout
- 1913 Jhr. Van de Bergh van Heemstede
- 1913 Gouden echtpaar Kops Willems

1915 Oosterhout sluizenarbeid
1915 't Goorke Jos de Kanter 100 jaar
1919 Wilhelminakanaal geopend
1921 P.C. Fick wethouder
1925 Oosterhout Den Hout muntvondsten
1925 100 Jaar Koninklijke Harmonie
1926 De Ruïne van Strijen

Natuurlijk is deze opsomming niet compleet. Maar het geeft toch een aardig beeld van Oosterhout van eind 1800 tot halverwege 1900. Veel artikelen zijn religieus gericht: O.L. Vrouwe Abdij, Catharinadal, Elisabeth Processie, missieweek, pastoors, Heilig Hartbeelden. Maar ook verenigingen komen aan bod: Schuttersgilde St. Sebastiaan met Willem Learbuch, Aurora en schutterij St. Joris en de Oosterhoutse Nachtegalen. Ook belangrijke personen uit Oosterhout: Charles Frencken, P.C. Fick, kunstschilder Albert Verschuuren en Marinus de Jong, Hildebrand en Mooie Keetje, kunstschilder Frère Jean Marie, Pieter van der Meer de Walcheren.

Aandacht voor industrieën in Oosterhout: Personeel S. Fick, Tabaksverwerkersbond 25 jaar. Het oudste artikel wat ik heb kunnen vinden en wat verscheen als feuilleton, is getiteld De Erfgename van Duivenvoorde. Dat verscheen in de jaren 1877/1878. Het verhaalt over de Slotbosse Toren en Willem van Duivenvoorde. Het verscheen in twintig delen met prenten. Later is het in 1911 als boek verschenen maar nu zonder illustraties. De schrijver was J.A. Vesters. Meestal verschenen er kleine foto's van mensen en gebeurtenissen in de Katholieke Illustratie, maar er staan ook interessante artikelen in: Wilhelminakanaal geopend, koningin Wilhelmina bezoekt troepen omgeving Oosterhout. Een paar artikelen over broeder François Mes. Een eeuw Benedictijnerleven, Pieter van der Meer de Walcheren, Hildebrand en Mooie Keetje, Schoonheid in Oosterhout, Oosterhout door Sinninghe Steenbergen. Dat is een artikel dat De Slotbosse Toren en De Heilige Eik beschrijft. In

De ruïne van Strijen (1926).

het kerstnummer uit 1934 staat een uitvoerige beschrijving met foto's over het norbertinessenklooster St. Catharinadal. Correcties, aanvullingen en ook oude *Katholieke Illustraties* zijn natuurlijk welkom. U kunt uw reactie sturen naar Nico Bekers, najbekers@casema.nl

Bronnen:

Artikel Katholieke Illustratie uit Wikipedia.
Verzamelde artikelen en foto's uit de Katholieke Illustratie betreffende de gemeente Oosterhout.

HUWELIJKSFORMALITEITEN

Trouwen met of zonder toestemming?

Dit is deel 3 van de serie ‘Huwelijksformaliteiten’, die laat zien dat trouwen soms toch wat moeilijker en ingewikkelder kan zijn dan gewoon ‘een boterbriefje halen’. Wat een bruiloft met boter te maken heeft, daarover gaat het de volgende keer.

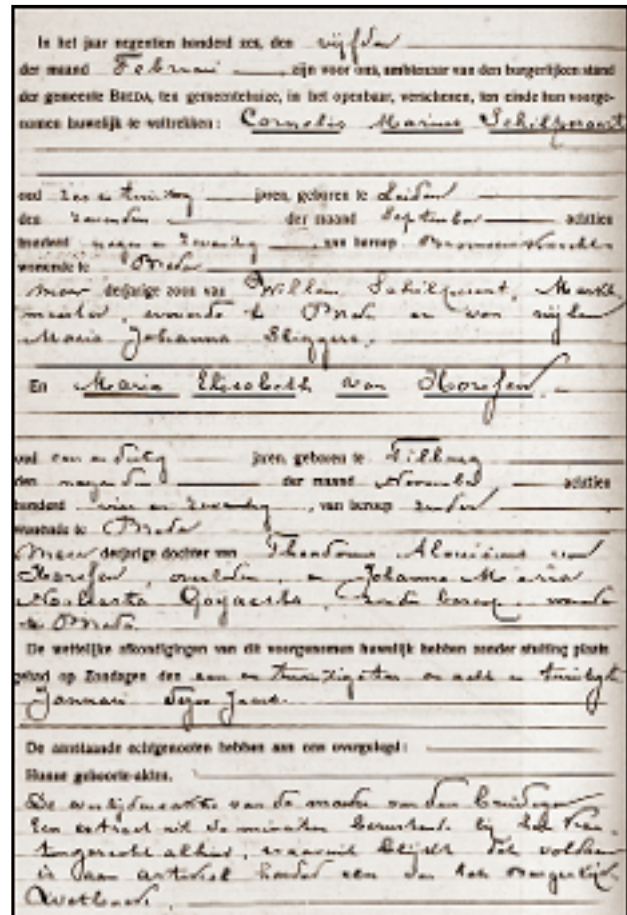
Door Simon Burggraaf

Cornelis Marius Schilperoort (zoon van Willem Schilperoort, marktmeester in Breda, en van Maria Johanna Sliggers), geboren op 7 september 1879 in Leiden, bierbrouwersknecht, wil trouwen met Elisabeth Maria Hendrika van Horssen, geboren op 9 november 1874 in Tilburg, dochter van Theodorus Alouisius van Horssen en Johanna Maria Norberta Goijaerts. Dit huwelijk heeft inderdaad plaatsgevonden. Er is een huwelijksakte van 5 februari 1906 in Breda. Je moet even wennen aan het wat vreemde handschrift. De gegevens in de akte komen overeen met de regels hierboven.

Opmerkelijk

Maar verderop in de akte volgt een opmerkelijk stukje: ‘De aanstaande echtgenooten hebben aan ons overgelegd: Hunne geboorte-akten. De overlijdensakte van de moeder van den bruidegom. Een extract uit de minuten berustende bij het Kantongerecht alhier, waaruit blijkt dat voldaan is aan artikel honderd een van het Burgerlijk Wetboek’.

Ingeleverde geboorteakten komen we bij elke

Huwelijksakte Schilperoort -van Horssen.

huwelijksakte tegen. Het was eigenlijk het identiteitsbewijs van vroeger. Vandaar dat die regel in de tekst al voorgedrukt stond. Maria Johanna Sliggers was inderdaad op 23 januari 1890 in Breda overleden. Dat betekende dus ook dat zij geen toestemming voor dit huwelijk kon geven. Eigenlijk moest zij (als zij nog geleefd had) die toestemming wel geven. Haar zoon was wel meerderjarig; hij had de minimumleeftijd om te trouwen (18 jaar). Maar vóór 1970 had je van je ouders toestemming nodig om te trouwen, als je jonger was dan 30 jaar. En Cornelis was welgeteld ‘pas’ 26 jaar. Vader Willem Schilperoort leefde nog wel. Hij overleed pas op 6 februari 1925, nadat hij eerst hertrouwd was met Hendrika van Steenhoven. Hij had dus toestemming kunnen geven, maar dat deed hij niet. En dan lezen we in de huwelijksakte iets over artikel 101 uit het Burgerlijk Wetboek. Dat Wetboek (in dit geval

HUWELIJKSFORMALITEITEN

Burgerlijk Wetboek, boek 1

Artikel 35
1 → Een minderjarige mag geen huwelijk aangaan zonder toestemming van zijn ouders.

Artikel 36
Voor zover een volgens het vorige artikel vereiste toestemming niet wordt verkregen, kan zij op verzoek van de minderjarige door die van de rechtbank worden vervangen.

Artikel 44
1 → Voor de aangifte van het huwelijk worden de volgende bescheiden aan de ambtenaar van de burgerlijke stand overgelegd:
a → de geboortakte van ieder der aanstaande echtgenoten en van elk van hen een gewaarnerkt afschrift van gegevens uit de basisadministratie persoonsgegevens, tenzij zij niet als ingezetene in een basisadministratie persoonsgegevens behoeven te zijn ingeschreven;
b → een akte van huwelijks toestemming, gegeven door hen, wier toestemming tot het huwelijk noodzakelijk is. De akte van huwelijks toestemming wordt door een ambtenaar van de burgerlijke stand of door een notaris opgemaakt. De toestemming kan ook bij de huwelijksakte worden gegeven. Is de toestemming door de rechter verleend, dan wordt diens beschikking overgelegd;
c → een akte van overlijden van allen, wier toestemming voor het huwelijk was vereist, als zij in leven waren geweest;

Burgerlijk Wetboek.

boek 1) bestaat nog steeds, maar door wijzigingen en aanvullingen is de nummering flink veranderd, maar ik denk dat het gaat om de artikelen hierboven. Ik heb alles weggelaten, wat hier niet van toepassing is. De artikelen zijn in werkelijkheid flink uitvoeriger.

Het was dus mogelijk voor Cornelis om van de rechtbank toestemming te krijgen voor zijn huwelijk. Die toestemming zal dan ook terug te vinden zijn bij de huwelijksbijlagen.

Extract

En jawel: naast de uittreksels uit de geboorteregisters en de akte van het overlijden van mevrouw Sliggers vinden we het 'extract uit de minuten, berustende ter griffie van het kantongerecht te Breda'. En dan lezen we dat er een bevelschrift van de rechtbank en een deurwaardersexploijt aan te pas zijn gekomen. Maar: 'De opgeroepene is niet verschenen'. Dit proces-verbaal over de hele gang van zaken

Kantongerecht a.

Kantongerecht b.

HUWELIJKSFORMALITEITEN

zorgde er uiteindelijk voor dat Cornelis en Elisabeth toch met de benodigde toestemming konden trouwen. Elisabeth was geboren op 9 november 1874 in Tilburg; zij was in 1906 dus niet alleen meerderjarig maar ook ouder dan 30 jaar. De toestemming van haar moeder en ook de overlijdensakte van haar vader waren dus niet meer nodig.

Het gezin van vader Willem Schilperoort, de marktmeester, vinden we volgens het bevolkingsregister 1900-1920 op het adres Nieuwe Haagdijk 25 in Breda, later hernummerd naar 19. Willem is dan ondertussen (02-04-1891 Breda) wel hertrouwd met de vijftien jaar jongere Hendrika van Steenhoven, geboren op 14 juni 1863 in Oosterhout, dochter van Willem van Steenhoven en Maria van den Elshout. Zoon Cornelis Marinus heeft volgens het bevolkingsregister wel een ander beroep.

Schiedam

Ook het gezin Schilperoort-van Horssen woont aanvankelijk op hetzelfde adres. Later gaan ze naar de Gasstraat 6a en tenslotte vertrekt het jonge gezin in 1912 naar Schiedam. Over het gezin Schilperoort-van Horssen zijn in het archief van Breda en Schiedam de laatste gegevens te vinden. Dus samenvattend: Cornelis Marius Schilperoort, zoon van Willem Schilperoort, marktmeester in Breda, en van Maria Johanna Sliggers, geboren op 07-09-1879 in

FAMILIENAME	VORNAAMEN	Geboortedatum	Geboorteplaats	Overlijdensdatum	Overlijdensplaats	Beroep
Schilperoort	Willem	02-04-1891	Breda			marktmeester
Steenhoven	Hendrika	14-06-1863	Oosterhout			
Schilperoort	Cornelis Marinus	07-09-1879	Breda			
	Elisabeth	09-11-1874	Tilburg			
	Maria Johanna	08-12-1906	Breda			
	Maria Hendrika	05-02-1912	Schiedam			

Bevolkingsregister Schilperoort-van Steenhoven 1900.

Leiden, bierbrouwersknecht, slachter, overleden op 16-01-1965 in Schiedam, trouwde op 05-02-1906 in Breda met Elisabeth Maria Hendrika van Horssen, geboren op 09-11-1874 in Tilburg, overleden op 04-03-1942 te Schiedam, dochter van Theodorus Alouisius van Horssen en Johanna Maria Norberta Goijaerts.

Uit dit huwelijk:

1. **Maria Johanna Norberta Schilperoort**, geboren op 08-12-1906 in Breda, overleden op 11-07-1907 te Breda.
2. **Maria Hendrika Schilperoort**, geboren op 05-02-1912, trouwde op 11-06-1942 in Schiedam met Hermanus Johannes Groenhorst, geboren op 22-11-1908 in Schiedam, zoon van Martinus Johannes Groenhorst, zakkendrager in Schiedam, en Luberta Morsink.

Schilperoort	Cornelis Marinus	07-09-1879	Breda	brouwenhuur	
Loesfer van Horssen	Elisabeth	09-11-1874	Tilburg	z.l.	Gasstraat 6a
Schilperoort	Maria Johanna	08-12-1906	Breda		
Schilperoort	Maria Hendrika	05-02-1912	Schiedam		

Bevolkingsregister Schilperoort-van Horssen 1900.

Klappeijen: ordinaire roddeltantes

Door Paula Pols

WEINIG INZENDINGEN op de nieuwe Wie Wat Waar!?-foto van de vorige uitgave; slechts één persoon kende het object op de foto. Jacob Jonker wist te vertellen dat het hier om een Klappeij gaat.

Eigenlijk zijn er twee van dergelijke Klappeijen en die staan allebei in - hoe kan het ook anders - de Klappeijstraat. Een 'Klappeij' is een babbelaarster, een kletskaus en dan meestal in de negatieve zin van het woord: een ordinaire roddeltante dus.

De Klappeijen zijn gemaakt door de bekende Oosterhoutse kunstenaar Piet Hohmann (1935-2017). Het zijn Amsterdammertjes met daarop bronzen sculpturen: de een in de vorm van een pratende mond en de ander in de vorm van een luisterend oor. Ze staan sinds 1994 halverwege de Klappeijstraat aan weerszijden van de straat, waar ze jammer genoeg niet echt opvallen.

In 2015 belandden de Klappeijen in een afval-

container. Stratenmakers die in opdracht van de gemeente Oosterhout aan het werk waren in de uitgaansstraat, hadden de Amsterdammertjes in de container gestort, in de veronderstelling dat ze opgeruimd moesten worden. Het duurde niet lang voordat de beeldjes gemist werden, waarop de twee Klappeijen ternauwernood uit de container gered konden worden. Vanaf dat moment staan ze weer, in al hun bescheidenheid, te pronken in de Klappeijstraat. Jacob Jonker kan zijn prijs van € 10 binnenkort tegemoet zien.

Wilt u ook kans maken op de Wie Wat Waar!?-prijs van 10 euro, laat ons dan weten wat u ziet op de foto hiernaast en waar dit is. Vertel er zo veel mogelijk over en stuur uw oplossing naar hkoosterhout@gmail.com onder vermelding van naam en bankrekeningnummer. Wie weet, bent u de volgende keer de gelukkige winnaar?

De hele wereld rondreizen met

*Door Ad van Groesen
en Martin van Halderen*

OP WEG NAAR Jan en Elly Poppelaars in de Sint Antoniusstraat in Oosterhout. De coronamaatregelen zijn al wat soepeler geworden, maar er is nog steeds een corona-protocol en dat zal nog wel enige tijd blijven.

Om een zo breed mogelijk spectrum te laten zien van het Oosterhoutse culturele leven, hebben we deze keer Jan Poppelaars benaderd. We zijn vooral geïnteresseerd in alles wat te maken heeft met zijn rol bij de Oosterhoutse Nachtegalen. De koffie komt al snel en Jan is intussen begonnen het een en ander te vertellen. Jan is de voorzitter bij deze Oosterhoutse zangvereniging. Ofschoon er in dit blad vaker aandacht is besteed aan de Oosterhoutse Nachtegalen, willen we er nog wat meer over te weten komen.

Penningmeester

Jan en Elly hebben vier kinderen, van wie de oudste twee niet bij de Nachtegalen zijn geweest. “Oud-voorzitter Hans Meulemans kwam vragen of Peter, onze tweede zoon, interesse had om bij de Nachtegalen te komen. Dat was in 1987. Later ging ook zoon Martijn erbij.” Toen de penningmeester wilde stoppen, werd Jan gevraagd of hij in het bestuur wilde komen. Later werd hij secretaris van de vereniging. Hij heeft daar veel ervaring opgedaan met het organiseren van reizen. Toen Rector Fick het koor in 1939 oprichtte, wilde hij niet alleen een zangkoor maar juist ook een reiskoor. Tijdens de Tweede Wereldoorlog stonden de activiteiten op een laag pitje. Na de oorlog groeide de Oosterhoutse Nachtegalen uit tot een gerenommeerd jongenskoor. Sinds begin jaren '70 zijn ook meisjes welkom bij de Nachtegalen; zij waren

belangrijk voor het koor en moesten de sopranen versterken. Vele Nachtegalen hebben hun weg gevonden in muzikaal Nederland.

In 1974 ging het koor op reis naar Duitsland, waar rector Fick ernstig ziek werd. Vertrouwelingen Tiny Schoones en Hans Meulemans kwamen over om de rector bij te staan. Wim Schoones, een zoon van Tiny, heeft toen al de rector vervangen bij een concert. Rector Fick overleed in Duitsland, maar aan zijn sterfbed werd beloofd dat de Oosterhoutse Nachtegalen zouden doorgaan.

Twee dirigenten

De sollicitatie voor het aannemen van een nieuwe dirigent verliep moeizaam; uiteindelijk werd Tiny Schoones tijdelijk aangetrokken. Uiteindelijk is hij 35 jaar dirigent geweest, de laatste jaren samen met zijn zoon Wim. Wim heeft dit inmiddels ook alweer tien jaar gedaan; hij is nu naast dirigent ook directeur van de Nachtegalen. Zo heeft het koor in zijn 80-jarig bestaan twee dirigenten gehad, die elk 35 jaar voor het koor hebben gestaan!

Tiny Schoones bereidde de concertreizen altijd zelf voor en stippelde alles nauwkeurig uit om niet voor verrassingen te komen staan. Later nam hij zijn zoon Bert mee. Bert Schoones houdt het archief bij van de zangvereniging, waarvan het volume al een kamer inneemt. Met digitaal archiveren is een begin gemaakt, maar daarbij stuitte hij al gauw op problemen, omdat niet alles zomaar gekopieerd en verspreid mag worden in verband met de Buma/Stemra-rechten.

De jonge koorleden krijgen al vroeg taken en verantwoordelijkheden, zodat zij zich snel thuis voelen bij de Nachtegalen. Niet alleen de zang krijgt een belangrijke plaats, maar ook de persoonlijke ontwikkeling van de leden. Wat de Oosterhoutse Nachtegalen voor de

de Oosterhoutse Nachtegalen

Op de koffie bij Jan Poppelaars in de tuin.

FOTO MARTIN VAN HALDEREN

opvoeding en ontwikkeling van de leden betekent, is soms te lezen in de brieven die bij vertrek uit het zangkoor geschreven worden. Naast geweldige ervaringen als een bezoek aan Robbeneiland, een verblijf bij Kees Verkerk, contacten met Nederlandse consuls en bijzondere concerten, waren er ook weleens zorgen. Bij de terugreis van een reis door Zuid-Afrika bleek het vliegtuig reeds vertrokken, terwijl het koor al op de luchthaven gearriveerd was. Daar sta je dan met veertig man. Jan kreeg het, in zijn beste Engels, voor elkaar dat ze dezelfde dag via Manchester toch nog de terugreis konden maken. Een bijzondere reis was ook die naar Rusland en Siberië, waarbij het vliegtuig dat voor hen zou landen, op Irkoetsk crashte. Het vliegtuig waarin de Nachtegalen zaten, moest uitwijken naar een

ander vliegveld, in Bratsk, wat 600 kilometer daarvandaan ligt. Even was het onduidelijk welk vliegtuig was neergestort. De ouders in Nederland konden op tijd gerustgesteld worden dat het neergestorte vliegtuig niet het vliegtuig van de Nachtegalen was.

Vertraging

Met de Transsiberië Express zouden ze teruggaan, maar het vliegtuig had vertraging. De trein wachtte twee uur, omdat het koor nog mee moest. In Krasnoyarsk stonden journalisten de Oosterhoutse Nachtegalen op te wachten. Uit Rusland konden ze niet met het vliegtuig vertrekken, omdat er een top was van de G7. Boven het gebied mocht niet gevlogen worden.

OP DE KOFFIE BIJ ... JAN POPPELAARS

Russische studenten hadden een ponton van vaten gemaakt, waarmee de groep 60 kilometer op de rivier gevaren heeft. Aan de walkant was geen huis te zien, alleen maar natuur, primitief kamperen op de oever en de volgende dag weer verder op de ponton; het was een bijzondere ervaring.

Elk jaar wordt voor de koorleden een werkweek georganiseerd. Tijdens deze week worden nieuwe liederen ingestudeerd en opnames gemaakt voor een cd. Er is ook ruimte voor inspannende ontspanning. En er is een kookploeg die de maaltijden voor de groep verzorgt. Bij de reizen hebben de leden ook allen een eigen taak, bijvoorbeeld het sjouwen van de koffers. Dit maakt van de Nachtegalen een hechte groep, een vriendenclub. De werkweek gaat dit jaar mogelijk niet door in verband met het coronavirus. De repetities kunnen helaas nog niet starten, want het samen zingen brengt een extra risico met zich mee. Momenteel ligt alles stil.

Opleidingsklas

Wim Schoones doet de opleidingsklas; om de twee weken wordt dit ook door zijn dochter Amber gedaan. De Oosterhoutse Nachtegalen hebben een zeer goede naam en zijn uniek in Nederland. De structuur zoals door Rector Fick werd bedacht, is nog steeds actueel. Het bestuur is vooral voorwaardenscheppend bezig. Nieuwe leden melden zich spontaan door de positieve naamsbekendheid en kwaliteit. Tegenwoordig zijn het meer meisjes dan jongens die bij de Nachtegalen willen. Kinderen worden niet geweigerd; als het nodig is, zijn er regelingen voor financiële steun. Zo wordt voorkomen dat het koor een 'elitaire' club wordt.

Toen zijn kinderen bij de Nachtegalen weggingen, is Jan ook gestopt. Later werd Jan gevraagd voor het bestuur toen er noodzakelijk een functie ingevuld moest worden.

Tiny Schoones heeft kort voor zijn overlijden via

stichting Doe Een Wens zijn laatste Nachtegalenconcert meegemaakt in de Mariakerk. Het was een ontroerende gebeurtenis. In de Sint Corneliuskerk op Den Hout vond in december 2018 een concert plaats door de Oosterhoutse Nachtegalen, wat een doorslaand succes genoemd mag worden. De eerste oorkonde voor ereburger van de gemeente Oosterhout, die burgemeester Mark Buijs uitreikte, was aan Jan Poppelaars voor zijn bijdragen aan de zangvereniging.

't Helleke

Jan is geboren op de Veerseweg 81, vlak bij 't Helleke. Deze boerderij is nu weg, op de akkers van de boerderij is een woonwijk verzezen. Ook de flat aan de Papendonk, op de hoek van de Waterkerslaan en de Vlierlaan, staat op grond die bij de boerderij hoorde.

Tijdens zijn opleiding en activiteiten als onderwijzer werkte Jan van zijn 12e tot zijn 22e jaar nog op de boerderij. Hij werd lid van de KPJ (Katholieke Plattelands Jongeren) en later voorzitter van het KPJ-rayon. In dit verband deed hij ook veekeuringen, waarmee hij driemaal nationaal kampioen is geweest en Brabants kampioen in de beoordeling van koeien.

Shetland pony's

Jan heeft nog steeds veel plezier in het houden van Shetland pony's. Dat is ook de hobby van zoon Peter, die aan de Dordrechtseweg op Den Hout woont. Daar staat ook Jans pony. Jan is ook actief voor de kerk, specifiek voor de Antonius geloofsgemeenschap. Hij opent en sluit dagelijks de Mariakapel. Juist in deze corona-tijd vindt Jan het belangrijk dat de kapel te bezoeken is.

Jan en Elly, bedankt voor de koffie met verse appelflap, en voor het verhaal waarmee wij weer een bijdrage aan het blad van De Heerlijkheid Oosterhout kunnen leveren.

Expositie over sport in Theek 5

1979 - Zes wereldkampioenen in de Ronde van de Molen in Oosterhout. V.l.n.r. Harm Ottenbros, Jan Raas, Martin Venix, Mathé Pronk, Katie Hage en Petra de Bruin.

FOTO JOHAN VAN GURP

Door Nico Bekers

SCO-WVO de voetbalderby in Oosterhout.

FOTO WIM VERMEEREN

SPORT is in deze coronatijd een ondergeschoven kindje. Veel sportfestiviteiten zijn afgelast of kunnen slechts in beperkte mate doorgang vinden. Ook Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout is noodgedwongen bijna niet actief. Onze grote tentoonstelling over horeca in Oosterhout, die in september gehouden zou worden in de foyer van Theater de Bussel, gaat niet door.

Wel willen we een kleine tentoonstelling over sport inrichten in de bibliotheek aan de Torenstraat. Natuurlijk mogen voetbal en wielrennen daarbij niet ontbreken, maar ook minder bekende sporten komen aan bod. Denk daarbij aan schaken, motorcross, waterpolo, rolschaatsen en vissen.

Veel van de foto's op deze expositie zijn gemaakt door Wim Vermeeren. Ook van Johan van Gulp, fotograaf van voormalig dagblad De Stem, zijn veel foto's te zien. Naast foto's zijn er tal van boeken over sport te bekijken, en allerlei zaken die met sport hebben te maken, zoals medailles, bekens, speldjes, knipsels uit de Katholieke Illustratie en andere bijzondere voorwerpen. De tentoonstelling is te zien tijdens openingsuren van Theek 5 en duurt tot eind augustus.

Meer over familie Van der Meer

Een kleine aanvulling op het verhaal over de familie Van der Meer de Walcheren door Nico Bekers in het vorige nummer van dit blad. Het is niet zozeer mijn persoonlijke bijdrage, maar meer die van onze vroegere voorzitter Rob van Roosbroeck. Hij was bevriend met de familie. Het geeft een inkijk in de leefwereld van de Van der Meer de Walcherens en in de denkwereld van Rob van Roosbroeck.

Door Jacob Jonker

Pieter van der Meer de Walcheren en zijn vrouw Christine waren in het begin van de jaren '50 van de vorige eeuw bevriend met de vroegere voorzitter van onze heemkundekring, Rob van Roosbroeck. Zij woonden in een villa aan de rand van het Mastbosch in Breda, aan de Burgemeester De Manlaan 20.

Rob van Roosbroeck was destijds ondergedoken bij Albert van de Poel, de vroegere hoofdredacteur van het Dagblad voor Noord-Brabant en Zeeland (tegenwoordig BN DeStem), die woonde aan de Baronielaan 154 in Breda. Rob van Roosbroeck was op de vlucht voor de Belgische Justitie. Hij was namelijk in België ter dood veroordeeld wegens collaboratie met de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog.

Brabantia Nostra

Van Roosbroeck was bij Van de Poel ondergebracht door leden van Brabantia Nostra. De secretaris van Brabantia Nostra droeg zorg voor de kosten. Waarschijnlijk door de zorg van Brabantia Nostra was er op geregelde tijden op vrijdagmorgen een koffieuurtje in hotel Boschhek in Breda, op de splitsing van Dr. Schaepmanlaan en Overaseweg. Hier kwamen Van Roosbroeck en zijn geestverwanten dan

Pieter en Christine van der Meer de Walcheren woonden begin jaren '50 van de vorige eeuw in deze villa aan de Burgemeester De Manlaan in Breda, aan de rand van het Mastbosch.

FOTO OLGA ROUKEMA

bijeen. Die geestverwanten waren vermoedelijk ook gevluchte Vlamingen die door de zorg van Brabantia Nostra in de buurt waren ondergebracht. De familie Van der Meer de Walcheren woonde daar niet ver vandaan. Dus zeer waarschijnlijk hebben ze elkaar daar voor het eerst ontmoet. Rob kwam ook bij de familie over de vloer. Ergens in de lente van 1953 schrijft hij daarover aan een vriend Lode Baekelmans. 'ik was bij Pieter, voor ongeveer 14 dagen geleden. Het was daar een rommel. De verwarming was stuk. Pieter zat met een dikke trui met een das en een muts op en bovendien met zijn dikke pelsmantel gekleed aan tafel. Mevrouw, rustig,

de Walcheren

kalm als altijd. Ik had nog 100 gram Appelterre (mogelijk een drankje JJ.) die hij gaarne nam.’ Rob had nog meer over Pieter van der Meer te vertellen. De Van der Meers zaten kennelijk niet goed bij kas. Rob schrijft ‘God, hij moest een voordrachtreis ondernemen naar België. Waar hij overal spreken moet! Ja, de kamp om den brode valt niet mede; hij spreekt dan in patronaten, colleges; in Peruwelz, Beveren, Wetteren, Namen enz. (...) De geest Lode, de gedachte, de pen, zij voeden de kunstenaar wel moeilijk. En meest zijn het dan geen literaire lezingen hoor: doorgaans persoonlijke belevenissen in verband met het geloof. Ik kan mij niet voorstellen dat het zo prettig is die meest vertrouwde roerselen van je eigen ziel en hart zo aan de commun des mortels (gewone stervelingen - JJ) toe te vertrouwen.’

Introvert

Rob schrijft verder dat het niet altijd klikt met Pieter omdat deze er ook over zijn eigen persoonlijk leven, maar van alles bespreekt, terwijl hij zelf op het persoonlijke vlak nogal introvert is. En wij, lezers, begrijpen natuurlijk wel waarom Rob over zichzelf niet veel kwijt wilde. De verschillen zijn echter niet zo groot, want Pieter vraagt Rob toch om wat vaker te komen. Rob zal dat ook gedaan hebben, al was het waarschijnlijk alleen al voor Christine. Deze overlijdt tijdens de kerstdagen van 1953. Rob legt dan enkele witte tulpen bij haar in de kist. Waarschijnlijk was dit ook het einde van de vriendschap want Pieter gaat dan het klooster in.

Bronnen:

Armand van Nimmen, ‘Rob van Roosbroeck en tijdgenoten’ (2014)
Gemeentearchief Breda, adresboeken

Het café van Jan de Hoogh

HET ‘CAFÉ van Jan de Hoogh’, zoals de herberg in de volksmond bekend stond, was gelegen bij het toenmalige voetbalveld van T.S.C. (tot 1951) en later van W.V.O. aan de Bouwlingstraat. Tot 1896 was C. Koks de uitbater, maar daarna stond de zaak op naam van Jan de Hoogh. Hij woonde er zó lang, dat de brug in de Bouwlingstraat over het kanaal ook wel ‘de brug van De Hoogh’ werd genoemd. Na de dood van zijn vrouw deed Jan de Hoogh de herberg over aan W. Boers.

Vanaf 1947 blijkt M.A. (Rinus) Stadhouders de uitbater. Hij tooide de zaak met de weidse naam ‘Jachtlust’, maar veel jagers zouden er niet meer hun Latijn laten horen.

In 1950 bracht Jan de Hoogh, dan bewoner van het gasthuis, zijn vergunning over naar café Kivits in de Willemstraat.

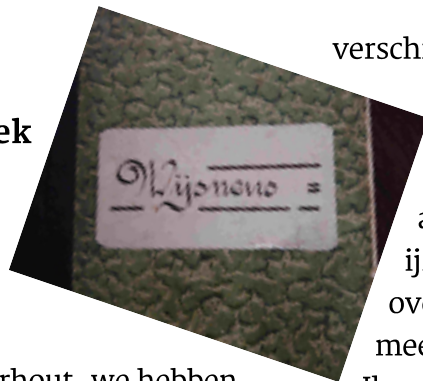
De op deze pagina opgenomen foto dateert van het voorjaar van 1954, niet lang voor de sloop.

Bron: archief Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout. Bewerkt door John van Vugt van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout.

Onder de Loup: Oosterhout la

Waarin Wijsneus zich verbaast over de verlichting (of het gebrek daaraan) in nachtelijk Oosterhout.

24 december 1927

Ja, geachte burgers van Oosterhout, we hebben een lichtstad. En nu denken jullie natuurlijk direct aan Parijs. Ja, dat is waar. Maar buiten die Fransche hoofdstad hebben we nog een bevoorrechte plaats, nog wel in Nederland, ja zelfs in Noord-Brabant en om nu maar direct man en paard te noemen, het is... Oosterhout. Ja Ja! Jullie eigen woonplaats Oosterhout. Ik heb het zelf ondervonden.

De vorige week was het op een middag bijzonder fijn weer. Ik pakte mijn fietske en reed eens door jullie gemeente om me eenigszins te oriënteren. Ik kwam op de 'voorhei' en zag daar eenige jongens flink tegen een lantaarnpaal aan schoppen. M'n vaderlijke gevoel is tegen vernielzucht en ik zei: "Hé jongens, maakt je klomp niet kapot", en raadt eens wat ze zeiden? "Kijk eens mijnheer, we hebben hier zoo'n leutige lantaarnpaal. Als je d'r tegenaan schopt gaat hij aan en als je er weer tegen aan trapt gaat ie uit." En waarachtig. Een flinke schop tegen dat verlichtingsartikel en floep, daar ging ie aan en weer een flinke trap, floep, hij was uit. Zoo'n automaat had ik nog nooit gezien. Dat was net iets voor Wijsneus.

Ik rijd verder en kom in Oosterhout. Toevallig ontmoet ik een vriend (een onderwijzer) en vertel hem de geschiedenis en tevens, dat ik voornemens was hierover eens te schrijven in het Kanton. Maar, om beslagen op het ijs te komen, vroeg ik: "Wat is feitelijk een lantaarnpaal?" "Ja", zegt die onderwijzer, "da's

verschillend. Het ligt eraan in welke plaats je woont. Heel toevallig heb ik het hier in Oosterhout op school gevraagd aan de jongens en een der belhamels antwoordde: 'Een lantaarnpaal is een ijzeren paal, die in de straten staat, overdag prachtig licht geeft en 's avonds meestal uit is'."

Ik werd bleek, sprong op mijn fiets naar het redactie-bureau om gauw te vertellen, wat ik gezien en gehoord had. 't Was juist 6 uur en ik kreeg van den redacteur de vriendelijke uitnoodiging om met hem te gaan eten. Nou, ik had wel een beetje trek en ging dus met hem mee. Op de Heuvel zeg ik tegen hem: waar woont U feitelijk? "Daar, achter de Slotjes", was het antwoord en met-een wees hij op een duistere ruimte. Ik kroop ineen en maakte de verontschuldiging, dat ik heelemaal geen honger had en toch direct thuis kon zijn. Maar het hielp niets. Ik moest mee. Ik klemde mij aan den redacteur vast en ging mee de Slotlaan in. 't Was veel te donker... Rechts leek het mij een diep woud en ik hoorde in mijn geest het huilen der wolven en hyena's. Een paar glinsterende blaadjes keken mij aan als de vlammeende oogen van een uitgehonderden tijger, die wijsneus als 'fijn boutje' voor zijn souper had bestemd. Ik snelde naar de overkant. Langs het hek sukkelde ik voort, flink door de modder tot... boenks, daar stiet ik ergens tegen aan. "O", zegt de redacteur, "het is maar een lantaarnpaal. Die brandt niet, maar dat is ook niet nodig. Ik ken deze weg precies. Daar achteraan staat er nog een, maar die is ook bijna altijd uit... Zooals nu bijvoorbeeld." Ik had er al lang genoeg van en ging gauw terug naar huis, om de groote buil met een weinig azijn te verdrijven. Nu zult u denken, geachte lezers, dat is toch geen lichtstad! Ja wel, we zijn er nog niet. Ik ben een dolle liefhebber van

ville lumière (de licht-stad)

schaatsenrijden en ging dus Zondag naar Oosterhout. In de Kerkstraat tegenover de Societeit brandde 's middags om 12.000 uur de lantaarn in volle gloria. Potverdikkie, wat kon ik dáár goed zien! Op zoo'n moment merk je pas, dat je in een groote stad bent. Ik vind het wel fijn hoor! Zóó behoeven er geen ongelukken te gebeuren. Ik loop de soos even binnen en werd geïntroduceerd als vreemdeling. Ik zeg daar tegen iemand: wat brandt die lantaarn fijn. "Ja", zegt hij, "je moet hier maar komen. We hebben een nieuwe gasfabriek en ze hebben nog een kliekje 'oud gas' overgehouden uit de vorige gashouder en dat maken we even op. Ja, ja, overleg is het halve werk. Enne... dit is niet de eenigste lantaarn, die brandt. U moet maar eens gaan kijken daar op de hoek bij 'de Hoog' als je de Kerkstraat uitloopt èn aan de drukkerij Vermijs èn op de Markt even voorbij het Neerlandsch Koffiehuis èn op de Heuvel bij de Heuvelstraat èn op de Bredasche weg bij café Jansen èn in de Groote Braak èn op de Markt tegen de kerk èn in de St. Jozefstraat èn op den weg v.d. St. Antoniuskerk. Ze branden daar allemaal."

"Ja wijsneus", zegt die mijnheer, "ik kan wel zien dat U geen zakenmeneer bent. Hoe groter de omzet, hoe lager de prijs. Wannéer het gas brandt, kan ons niet schelen, als er maar véél verbruikt wordt. Dan krijgen we een lage kostprijs! Daar profiteert toch iederéén van..."

Ja, ongelijk kan ik hem niet geven.

Ik dronk gauw mijn borreltje leeg, betaalde aan 'Mina' en maakte een fijn 'baantje' op het zwaaiyat. 't Werd al donker en ik besloot dus naar huis te gaan. Daar kom ik op eens een jongen tegen op de fiets met een groote ladder op de rug. Ik riep: "Hela, waar ga jij op Zondag naar toe met die ladder? Is er brand?" "Nee meneer", zegt dat ventje, "ik ga de lantaarns aansteken."

"Och jong, je moet het net doen zoals op de Voorhei, trap er flink tegen... en ze zijn áán. Je kunt gerust die ladder thuis laten. Wat doe je met die drukte!"

"Ja meneer, maar ik moet ook naar de klokjes kijken, die er in zitten. Maar dat is onbegonnen werk. Elken dag kijk ik er naar, maar ze zijn altijd kapot. Als ik de eerste gemaakt heb en ik ben met de tweede bezig, dan gaat de eerste lantaarn weer uit. Ze motten het uurwerk van den toren er maar inzetten, dat was veel beter..."

En gelijk hat ie!

's Avonds erg laat thuiskomende (in het domineeslaantje was ik nog even door de duisternis misleid) kwam ik tot de conclusie, dat Oosterhout overdag een 'lichtstad' is, waar elke grotere plaats begeerig naar kijkt, 's avonds de pikdonkere straten de komst van de rustigen nacht aankondigen, de belhamel op school gelijk had, ik mij, in de buurt der Ridderstraat, niet erg 'ridderlijk' had gedragen door terug te keeren en aan de 'Oosterhoutsche moppen' een nieuwe mop is toegevoegd, die ik 'gas-mop' wil noemen en die erg... 'loecht' belooft te zijn wegens het groote gas-volume.

WIJSNEUS

(ADVERTENTIE)

<p>Stichting Brabants Museum Oud Oosterhout</p>	<p>Terug in de tijd Hoe woonde, leefde en werkte de mens rond 1900</p>
	<p>Miniatuurenpark en Museum Woonkamer Ambachten Roomse Hoek Schooltje Drukkerij Vitrines</p>
<p>www.brabantsmuseumoudoosterhout.nl info@brabantsmuseumoudoosterhout.nl Telefoon: 0162-426815 Bredaseweg 129, 4904 SB Oosterhout</p>	<p>Mooie tuinkamer voor uw rustmoment Parkeren gratis rolstoelvriendelijk</p>

Zandwegen in de Baronie waren zelden of nooit recht

Aflevering 10

Door Christ Buiks

DIT KEER zullen we in de rubriek Oosterhoutse straatnamen eens kijken naar de etymologie van diverse namen als baan, weg, dijk, pad et cetera, en naar de oudste straat- en wegnamen in Oosterhout en de rest van de Baronie.

Baan

De oorspronkelijke betekenis van baan is ‘vrijgemaakte plek, doorgang’. In het Middelnederlands betekent bane 1. baan, gelijk of effen terrein, baan op het ijs, plaats waar gestreden wordt, slagveld, veld; 2. speelplaats, kaatsbaan; 3. betreden, effen weg, weg.¹ Die laatste betekenis slaat op de wegen die baan genoemd werden. Men gaat voor de etymologie uit van een wortel *banō < een proto indo-eur. wortel die ‘slaan, verwonden’ betekent.² Baan is een jong equivalent van straat en weg; voor Heerbaan gebruikt men bijvoorbeeld ook vaak de naam Heerstraat of Heerweg. Volgens De Bont zijn dreef, pad, straat en weg synoniemen van baan.³ In de Baronie lijken dreven en paden toch wel smaller dan straten en wegen.

Dijk

Dijk betekent ‘dijk, dam, maar ook poel, vijver’.⁴ Die betekenissen had het woord ook al in de Middeleeuwen. In Noord-Brabant heeft dijk, vooral in de zandgebieden, meestal betrekking op een weg en wel een wat verhoogd liggende weg door heide- of moerasgebied. Dijk is afgeleid

van protogerm. *dika, bij een proto indo-eur. wortel die ‘steken, vastzitten’ betekent. Men denkt ook wel aan een ontlening uit een substraattaal ‘(taalrelict)’.⁵ In Engeland kent men ‘ditch’ in de zin van ‘sloot’ en in het Duits staat ‘Teich’ voor ‘vijver’. Het is mogelijk dat die laatste betekenis ook bij uitzondering in de Baronie voorkomt.

Dreef

Het woord dreef hangt oorspronkelijk samen met drijven van vee. De betekenis is 1. brede landweg, 2. niet-openbare weg door bouw- of weiland, 3. weg met bomen, syn. laan.⁶ Drijven komt alleen in het Germaans voor; waarschijnlijk is het een substraatwoord. Drijven hoort bij protogerm. *dreiban.⁷

Pad

Pad wordt afgeleid van een protogerm. wortel patha. Men neemt aan dat het woord ontleend is aan een Iraanse taal, gezien bijvoorbeeld Gr. pátos ‘weg’ en Oud-Perzisch pathi.⁸ Paden moeten al bestaan hebben voordat er karren en karwegen waren. Ze kunnen dus zeer oud zijn.

Spoor

Spoor betekent onder andere ‘door iemands gang of herhaalde gangen gebaande weg’ en ‘voor of geplette strook ontstaan door het herhaald verkeer van voertuigen’.⁹ In de Baronie is het een postmiddeleeuws element voor wegnamen. Het woord spoor is afgeleid van een pgm. *spura.¹⁰

OOSTERHOUTSE STRAATNAMEN

Een oude ansicht (ca. 1915) van de Provincialeweg in Oosteind, volgeschreven door 'uw nichtje Anna'. Links de Groenendijk. Op dit kruispunt lag een wissel van de stoomtram. Een vermelding uit 1435 van 'die Bane' op Oosteind slaat vermoedelijk op deze weg. In de eeuwen daarna werd hij meestal aangeduid als de Ulendonksche straat, naar een donk (verhoging) die hier ergens gelegen moet hebben. Midden 19e eeuw werd deze straat als belangrijke doorgaande weg overgenomen door de provincie Noord-Brabant, vandaar de huidige naam.

FOTO COLLECTIE HKO

Steeg

Het woord steeg is ontstaan uit een wortel *stigō; deze hangt samen met stijgen.¹¹ Steeg betekent 'smalle weg'; het woord houdt dus verband met stijgen, eigenlijk een stijgende weg¹², maar tegenwoordig vooral bekend als 'smalle weg'.

Straat

Straat < Lat. strāta 'geplaveide weg', verkorting van via strata, waarin strata het vrouwelijke verl. deelwoord is van sternere 'plaveien, effenen'. De ontlening moet voor de 6^e eeuw hebben plaatsgevonden. Het woord hoort bij een proto

indo-eur. wortel die 'uitspreiden, strooien' betekent. Het woord straat betekent in de Romeinse en Germaanse talen van oudsher 'geplaveide weg, verharde weg'.¹³

Weg

Weg is afgeleid van proto germ. *wega, horend bij een Indo-Europese wortel wegen 'vervoeren, rijden'.¹⁴ In toponiemen komt de stam ook terug in Wachberg, Wagenberg (beide in de Baronie), waarin waag slaat op de bewegende bodem van een trilveen.

In zo'n gebied drijft een laag van riet en andere planten op een laag water. Als men erover loopt, beweegt de bodem golvend.

OOSTERHOUTSE STRAATNAMEN

Zoals bekend waren er in de prehistorie bij de toen al bestaande nederzettingen wegen die de dorpen met elkaar verbonden en naar de akkers en weilanden voerden. De Romeinen waren lieden die op grote schaal wegen aanlegden voor snel troepenvervoer. Daarvan profiteerden ook de handelaars en in mindere mate de boeren. Romeinse wegen waren over het algemeen recht en bestraat met grind. Ze bestonden uit diverse lagen.

Zandwegen

Of er in onze streken van die Romeinse wegen lagen, is niet meteen duidelijk. Men veronderstelt wel een traject van Antwerpen naar het noordoosten, over Zundert, Rijsbergen, Princenhage en Terheijden naar Utrecht. De wegen in de Baronie waren van oorsprong allemaal zandwegen, die vaak sterk kronkelden. Het is echt

verbazingwekkend hoe men het voor elkaar kreeg om zo veel bochten in een weg te krijgen. Belemmeringen voor een recht verloop zullen moerassige laagten zijn geweest, maar ook omgevallen bomen, te diepe sporen in de weg en dergelijke. In de Middeleeuwen bestonden er al honderden wegen in de Baronie; deze verbonden de dorpen, maar liepen uiteraard ook naar akkers, beemden en alleenstaande boerderijen. We kijken nog even naar de ouderdom van de straten en wegen in de Baronie en vergelijken die met de ouderdom van straten en wegen in een groot West-Europees gebied (Noord-Frankrijk, België, Nederland, West-Duitsland, Luxemburg; verzameld door Gysseling). Eigenlijk moeten we niet spreken van de ouderdom maar van de eerste vermelding in de bronnen, hetgeen natuurlijk iets totaal anders is. Wegen bestonden vaak al vele eeuwen vooraleer zij in een bron genoemd werden.

oudste tien straten en wegen Baronie ¹⁵		oudste tien bij Gysseling ¹⁶	
straat	weg	straat	weg
1353 striensche strate	1328 awech	591 strateburgum	838 waganwega
1389 der heerstraten	1353 tiendewech	856 strazfelt	875 hilinuueg
1392 borchstraet	1353 steenwege	902 straza	948 burchstrazza
1394 sandstrate	1388 strienschen wech	959 madelbergostraza	948 Uorstuuech
1405 monichoffsestraet	1391 profswech	959 saltresstraza	1046 weggestapolon
1405 spuijstraet	1415 bredden wech	1036 huningestrate	1051 jacobswech
1405 moerstraet	1415 veerschenwech	1089 stratis	1065 lissewege
1411 molenstrate	1415 steenwech	1125 stenstrate	1089 niuuega
1415 gasthuys strate	1415 hostedeschenwech	1164 platea de velde	1110 menewege
1415 brucstrate	1416 kercwech	1165 ganstrate	1114 scahtruuegam
Gem. 1398	1388	889	1008

De onderste rij geeft het gemiddelde van de tien oudste vermeldingen.

We zien tussen de gemiddelde ouderdom van wegen en straten in de Baronie weinig verschil, maar tussen de waarden uit de Baronie en die van het veel grotere gebied van Gysseling gaapt wel een enorme kloof. Ook blijken de straten bij Gysseling ouder te zijn dan de wegen.

OOSTERHOUTSE STRAATNAMEN

De baannamen in de Baronie gaan niet zo ver terug als de straat- of wegnamen.

Oosterhout	1435	Neve die Bane, opt Laer, Oosteind	baan
Oosterhout	1467	Hodende op die baen	baan
Etten	1484	Aende Heerbane	heerbaan
Oosterhout	1496	Int acker op die herbaen	heerbaan
Alphen	1503	Die gemeyn herbaan	gemene heerbaan
Princenhage	1514	Aende Heerbane	heerbaan
Gilze	1516	Aende gemeyn heerbaen	gemene heerbaan
Zundert	1533	Sheeren herbane	heerbaan
Baarle-Nassau	1544	De herbane	heerbaan
Chaam	1544	Sheeren baen	heerbaan?

De meeste oude banen vinden we in Oosterhout. Heerbanen zijn ongetwijfeld zeer oude wegen. Zij werden gebruikt voor het transport van het leger (heer, heir) en vooral voor de tros ervan. Stamt een deel ervan nog uit Romeinse tijd?

De Groenendijk met een gemaaltje vlakbij de Donge. In de verte is de r.-k. kerk van Raamsdonk te zien. 'Groenendijk' is een van de oudst vermelde straatnamen van Oosterhout; dat gebeurde namelijk al in 1349. De dijk wordt dan genoemd in de archieven van het Karthuizerklooster bij Geertruidenberg.

FOTO COLLECTIE HKO

OOSTERHOUTSE STRAATNAMEN

Bij de dijken krijgen we voor de Baronie de volgende top-10:

Roosendaal	1290	Langdyc; Langhendijke	Lange dijk
Roosendaal	1298	Nispendijck; Nispenredijck	Nispensedijk
Princenhage	1310	Kerckdijc	Kerkdijk
Oosterhout	1349	Den Gronendijck	Groene dijk
Princenhage	1379	Queesterdijcken	Kwesterdijkske
Oosterhout	1379	Santdyc	Zanddijk
Princenhage	1383	Oyendonxken Dycke	Ooiendonksedijk
Oosterhout	1384	Rysdyck	Rijsdijk
Etten	1396	Den Kadijc	Kadijk
Oosterhout	1409	Honsdyck	Hondsdijk

De meeste oude dijken liggen in Roosendaal, Princenhage en Oosterhout. Dijk moet hier in meeste gevallen opgevat worden als wat hoger liggende weg door laaggelegen terrein. Dijken liepen vaak niet tussen dorpen, maar naar de kerk, naar een groen gebied, naar Ooiendonk et cetera.

Een mooie foto van Cor Huijben uit ca. 1972: de Klaterdreef (Klatersedreef) gezien vanaf de Effentweg richting Muldersteeg. De naam wordt voor zover bekend pas voor het eerst genoemd in 1819 en duidt op de klaterbomen (espen) die hier gestaan zullen hebben. De dreef liep net ten oosten van de huidige Burgemeester Elkhuisenlaan.

FOTO COLLECTIE HKO

OOSTERHOUTSE STRAATNAMEN

De oudste dreefnamen van de Baronie:

Princenhage	1580	Dreef van Hoochsteen	Hoogsteensedreef
Etten	1629	Teynden de dreve	Dreef
Etten	1629	Corte en lange Dreve	Korte en Lange dreef
Zundert	1662	Nieuwe Berckendreeff	Nieuwe berkendreef
Princenhage	1662	Syne Hoochsteys Dreve	Hoogheidsdreef
Zundert	1662	Groote Dreeff	Grote dreef
Princenhage	1668	Boschdreve	Bosdreef
Ginneken	1677	Middelste dreve	Middelste dreef
Ginneken	1679	Strompdreef	Strompdreef
Gilze	1682	Meeldreve	Meeldreef

Dreef lijkt duidelijk de jongste van de wegnamen. Bestonden de dreven pas vanaf eind 16e eeuw? Een dreef was oorspronkelijk een weg waarlangs vee gedreven werd.

De tien oudste padnamen in de Baronie zijn de volgende:

Oosterhout	1415	Den kercpat	Kerkpad
Oosterhout	1422	Middelpad	Middelpad
Princenhage	1426	Den kercpat	Kerkpad
Oosterhout	1443	Die voetpat op die brake	Braaksepapad
Oosterhout	1444	Den voetpat tusschen Breda en den Berghe	Bergsepapad
Oosterhout	1444	Voetpat die vander Aelst coemt	Aalstsepapad
Oosterhout	1453	Pat die ter Braec waert gaet	Braaksepapad
Gilze	1456	Den Kercpat, op Hulten	Kerkpad
Gilze	1456	Den ouden kercpat, op Hulten	Oude kerkpad
Gilze	1456	Den rechtpadt	Rechtpad

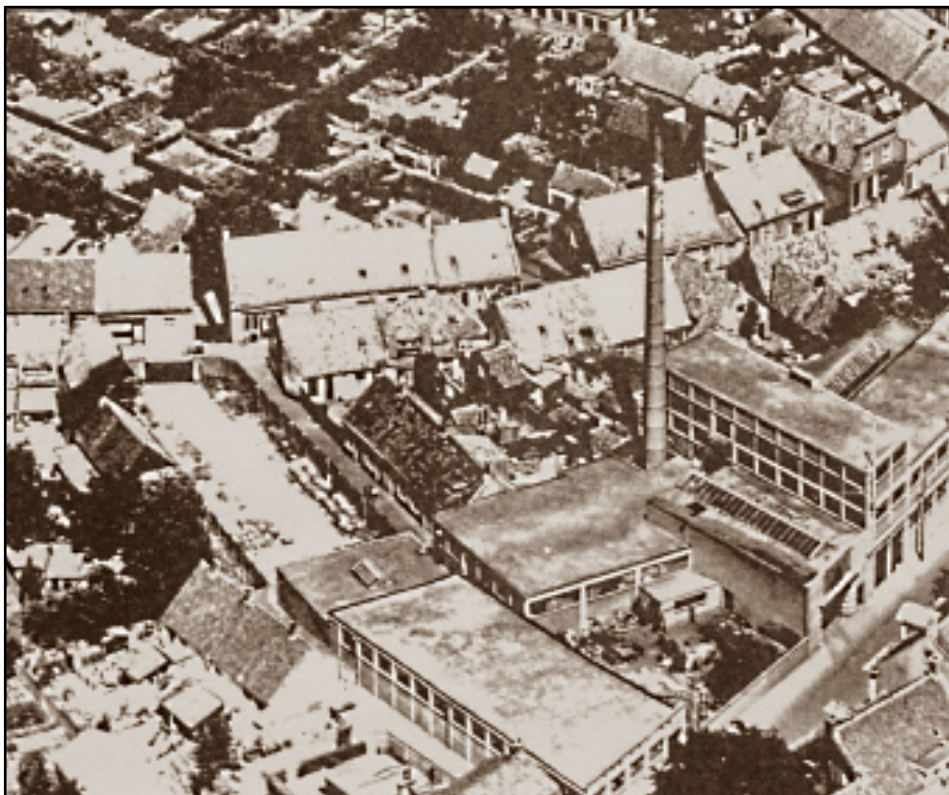
We zien dat Oosterhout een groot aandeel heeft in de oudste vermelding van paden. Dat kan zijn oorzaak vinden in het feit dat er al heel vroeg van die paden waren in Oosterhout of in de aanwezigheid van veel oude schriftelijke bronnen in deze plaats. Waarschijnlijk was hier het laatste het geval. Kerkpaden liepen vanuit gehuchten of soms zelfs boerderijen naar de kerk, via de kortst mogelijke route. Waarschijnlijk waren er ook kerkpaden die vanuit diverse dorpen als Ginneken, Princenhage, Etten en Sprundel naar de kerk van Gilze voerden. Gilze was eeuwenlang de moederparochie van deze dorpen.

OOSTERHOUTSE STRAATNAMEN

Dan de oudste stegen:

Breda	1397	Borxhsteghe	Burchtsteeg
Teteringen	1415	Die Vuchtsteghe	Vuchtsteeg
Breda	1415	Valckenberghesteghe	Valkenbergsteeg
Breda	1415	Peters steghe van Gagheldonc	Gageldonksteeg
Terheijden	1417	Kievitshornesteghe	Kievitshoornsteeg
Oosterhout	1422	Houtsche steghe	Houtsesteeg
Oosterhout	1422	Proests steghe	Proostensteeg
Oosterhout	1422	Die vreschelsche steghe	Vrachelsesteeg
Oosterhout	1422	Langhe steghe	Lange steeg
Oosterhout	1435	Heyn hermanssteghe	Hermanssteeg

De oudste vermeldingen komen uit Breda/Teteringen, maar ook uit Oosterhout zijn veel oude steegnamen bekend. Oosterhout was vanouds bekend om zijn vele steegnamen. Steeg evolueerde in de streektaal vaak tot 'sticht'.

Een bekende Oosterhoutse steeg is de Pruijboomsteeg. Op deze luchtfoto is het straatje te zien lopend vanaf de Klappeijstraat (links-midden) naar de Kloosterstraat (rechtsonder). In de archieven is nog geen oude vermelding van de naam aangetroffen. Het steegje zal genoemd zijn naar de Oosterhoutse familie Pruijboom.

FOTO COLLECTIE HKO

Bronnen

- 1 Verdam, p. 53
- 2 Philippa e. a., Etym. Wdb., s. v.
- 3 De Bont, p. 13
- 4 Van Dale, p. 742
- 5 Philippa e. a., Etym. Wdb., s. v.
- 6 Van Dale, p. 809
- 7 Philippa e. a., Etym. Wdb., s. v.
- 8 Philippa e. a., Etym. Wdb., s. v.
- 9 Van Dale, p. 3171
- 10 Philippa e. a., s. v.
- 11 Philippa e. a., Etym. Wdb., s. v.
- 12 De Vries, p. 693
- 13 Philippa e. a., Etym. Wdb., s. v.
- 14 Philippa e. a., Etym. Wdb., s. v.
- 15 Eigen database toponiemen Baronie
- 16 Gyseling, Top. Wdb., on line

Rijtuig belandt met paard en al in rivier, voerman verdronken

Korte, soms trieste, soms vermakelijke berichtjes uit ons digitale archief, eerder bijeengebracht door Jan Oomen en nu weer gepubliceerd door Jan van Ham en John van Vugt.

Uit N.B.O.C. d.d. 12 Aug 1877

Gisteren namiddag is een metselaar aan het in aanbouw zijnde Gasthuis van een stelling gevallen, waardoor hij eenige kwetsuren heeft bekomen, die gelukkig niet van ernstige aard zijn.

Uit N.B.O.C. d.d. 28 Oct 1877

Verleden Woensdag-avond is het drie jaarige kind Cornelis van Bavel, wonende in de Klappeijstraat alhier, voorover in een pot met kokende pap gevallen en heeft daardoor zoodanige brandwonden bekomen, dat het aan de gevolgen daarvan is overleden.

Uit N.B.O.C. d.d. 3 Nov 1877

Gisteravond ruim acht ure, is de voerman A.Schoenmakers, wonende op het Raamsdonksveer, van Oosterhout komende, met paard en rijtuig aan de brug in de rivier de Donge gereden. Het paard en rijtuig is heden morgen opgehaald, doch het lijk van de voerman is nog niet gevonden.

Uit N.B.O.C. d.d. 13 Jan 1878

J.L. Donderdag-namiddag, ten ruim een ure, had alhier het volgend ongeluk plaats in de stoomfabriek tot boterbereiding van de heeren Gebroeders Verschuren. De machinist M.J.C. wilde de machine met een doek afwrijven, waarbij hij het ongeluk had met zijn hand tusschen het rad der machine te geraken, met

het gevolg, dat hij een zware verwonding aan de hand bekam. Dadelijk werd geneeskundige hulp ingeroepen en de lijder verbonden wiens toestand naar wij heden vernemen, bevredigd is, terwijl ook geen amputatie van een der leden van de hand zal behoeven plaats te hebben.

Uit N.B.O.C. d.d. 9 Mei 1878

Verleden Zaterdag-namiddag is Antonie Koolen oud 66 jaren, timmerman, wonende aan de Keiweg alhier, van een in aanbouw zijnde huis gevallen, waardoor hij inwendige zware kneuzingen heeft bekomen, aan de gevolgen waarvan hij heden, ten een ure is overleden.

Uit N.B.O.C. d.d. 30 Jun 1878

Verleden Woensdag is de arbeider W. Halters, in de Lage Landen, onder deze gemeente, bezig zijnde met grasmaaien waarschijnlijk ten gevolge van de groote hitte plotseling overleden.

(ADVERTENTIE)

OPTICIENS

vd Heijden

Nieuwstraat 2 - 4901 JH Oosterhout
Telefoon: 0162-453288

INFORMATIE

Oosterhout twee eeuwen geleden

EIND achttiende eeuw was de scheiding tussen kerk en staat volop aan de gang en werden alle bestaande geloofsgemeenschappen voor de wet gelijkgesteld. De godsdienstvrijheid stelde ook de joden in staat zich ergens te vestigen. Tot die tijd leidden deze mensen vaak een reizend bestaan.

In Oosterhout was er rond 1820 een kleine joodse gemeenschap van dertig à veertig personen: zes families, die merendeels aan elkaar verwant waren. Officieel waren ze in 1821 ingedeeld bij de Bredase synagoge, maar ze kerkten daar niet, omdat dat 'ruim twee uur gaans' was. Hun gebedsdiensten hielden ze bij koopman Jonas Hartog de Jong in de Sint Janstraat. In 1851 woonden er nog 28 joden in Oosterhout.

Bron: Oosterhoutse Tijdmachine

Colofon

De Heerlijkheid is het kwartaalblad van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout

REDACTIE

Redactie/eindredactie

Marie-Louise van Bijnen

Jan Buiks

Paula Pols

Vormgeving

Paula Pols

Fotobewerking

Max Peper

Lotte Vossen

DRUK

Total Print, Oosterhout

Overname van artikelen of foto's uit deze uitgave is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout.

(ADVERTENTIE)

(ADVERTENTIE)

broeders Gezondheidswinkel
Natuurlijk gezond.

- Natuurvoeding inclusief biologisch verswaren
- Dieetvoeding voor o.a. gluten-, suiker- en/of melk vrij dieet
- Natuurlijke lichaamsverzorging en cosmetica
- Homeopathie, vitamines en voedingssupplementen

Fysieke en online winkel!

Keiweg 7 Oosterhout • t: 0162-453223 • w: broedersgezondheidswinkel.nl

GroenRIJK

Oosterhout
Het complete
tuincentrum
Weet wat er leeft

GroenRijk Oosterhout
Damweg 7 / Statendamweg • 0162-451852 • www.groenrijkoosterhout.nl

De Heerlijkheid Oosterhout

HEEMKUNDEKRING De Heerlijkheid Oosterhout houdt zich bezig met de geschiedenis van Oosterhout en zijn kerkdorpen Den Hout, Dorst en Oosteind. De heemkundekring verzamelt en archiveert historisch materiaal in beeld, geschrift, video en audio, presenteert dit door middel van publicaties, en organiseert lezingen en tentoonstellingen.

Lidmaatschap

Interesse voor lokale geschiedenis? U bent van harte welkom. De contributie bedraagt 25 euro per jaar. Inwonende gezinsleden betalen 10 euro per jaar. De contributie dient te worden voldaan via de Rabobank, rekeningnummer NL71 RABO 0126 3462 24 t.n.v. Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout. Aan- /afmelden dient schriftelijk te gebeuren via e-mail hkoosterhout.pm@gmail.com (bij afmelding eindigt het lidmaatschap op 31 december van het lopende jaar).

Ledenblad

Per adres wordt één exemplaar van het kwartaalblad De Heerlijkheid bezorgd. Zowel personen als instellingen kunnen, zonder lidmaatschap, een abonnement nemen. De kosten hiervoor zijn 20 euro per jaar.

Bezoekadres

Het Trefpunt van de heemkundekring is te vinden in het Huis voor Erfgoed aan de Zandheuvel 51, 4901 HT Oosterhout. De ingang bevindt zich aan de Vincentiusstraat. Het Trefpunt is dinsdag en donderdag geopend van 9.00 tot 12.00 uur. Dinsdag is het vrije inloop en hebben bezoekers toegang tot onze digitale bestanden. Donderdag is het eveneens vrije

inloop, maar ligt de nadruk meer op genealogie. Beide dagen zijn leden en niet-leden van harte welkom.

Als u historische documenten en andere bescheiden bezit over Oosterhout en zijn kerkdorpen, dan zouden wij die graag ter beschikking krijgen om te archiveren of te digitaliseren, zodat deze voor iedereen toegankelijk worden en bewaard blijven voor het nageslacht.

Bestuur

Voorzitter: Johan Benneker
 Secretaris a.i. en public relations: Paula Pols
 Penningmeester en ledenadministratie: Fred Willems
 Bestuursleden: Marie-Louise van Bijnen, Simon Burggraaf, Ad van Groesen en Frans Timmermans (plv. voorzitter)
 Adviseur: Martin van Halderen

Advertenties

Zoals elke non-profitinstelling is ook onze vereniging volledig afhankelijk van subsidie, donatie, contributie en support van bedrijven en instellingen. Om de kosten van ons ledenblad te kunnen dekken, zijn wij zeer afhankelijk van advertenties. Als u achter ons werk staat en ons wil steunen, plaats dan een advertentie. Neem daarvoor contact met ons op via het volgende e-mailadres: hkoosterhout@gmail.com

www.hkoosterhout.nl

Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout

ROBBE

Financiële Raadgevers

Verzekeringen • Hypotheken • Belastingadvies

**Nu en in de
toekomst je financiën
goed geregeld?**

*Robbe helpt
je verder*